

600 ձեռագիր կայ : — Կանտի գլխաւոր հրապարակներն են՝ Վաճառանոց աւրբանու ըստածը , որ նշանաւոր է մեծութեանը համար , և Վաճառանոց ցորենոյ անուանածը , որուն մօտ՝ ճամբումը մէջ երկրթէ թնդանօթ մը կայ արտաքոյ կարգի մեծութեամբ . տրամագիծը 3 ոտք է , և երկայնութիւնը 18 . կ'ըսուի թէ Կարողոս Ե շինել տուած ըլլայ ասիկայ՝ Կանտի բնակիչները վախի մէջ բռնելու համար : — Շէմելիքներուն մէջ աւելի աղուորներն են Վառդէր ու Կառդիւր ըստածները :

Կիտութեց ու արուեստից սէրը , բարոյականի ու կրօնից եռանդը բարգաւաճ է Կանտի մէջ , որ հայրենիք եղած է բաց ի Կարողոս Եէն ու Յակոբոս Արդվէլտէն՝ Կանիէլ հայնսիոս բանասիրին , Տէլվոյ արձանագործին , Փրանկիսկոս Ռօմէն ճարտարապետին , Փիլիպպոս I էնսպէրկ աստղաբաշխին , ու Ֆան-տէր-Ֆինքդպատմաբանին : Հարկաւոր կը սեպենք յիշատակելու հոս համալսարանէն զատ՝ բուսաբանական պարտէզը , բնաբանութեան ու բնական պատմութեան թանգարանը , նկարներու մոսէոնը , դրամներու ու հնութեանց հաւաքումը , գեղարուեստից ձեմարանը , երկրագործութեան ու բուսաբանութեան ընկերութիւնը , անդարման հիւանդներու ու խենդերու հիւանդանոցը , և այլևայլ մարդասիրական ընկերութիւնները : Կանտի մէջ նաև առանձնականաց նկարներու կամ ուրիշ սակաւագիւտ բաներու թանգարաններ ալ շատ կան , որովհետև ազնուականներն ու կարգաւորեալ քաղաքացիքը սուր ու ընտիր ախորժակ ունին գեղարուեստից մէջ :

Ճարտարութեան մէջ ալ գործունեայ է աս քաղաքս . ունի մետաքսի , գլխարկի , դանդէլայի , շաքար զտելու , ու կաշւոյ գործարաններ . դարձեալ վաթսունէն աւելի գործարաններ բամբակ մանելու , հիւսելու , ձերմրկցնելու , ու նկարներ տպելու վրան : — Իսկ քաղքին շրջակայքը գեղեցիկ ըլլալէն զատ՝ խիստ բեղնաւոր երկիր են , ու

մեծ խնամքով և աղէկ կերպով մշակուած . և լայն ջրանցքներ ալ կ'անցնին հոնտեղերէն :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Լուդովիկոս ԺՁին վարքն ու մահը :
(Տես կրեւ 251) :

Երկրորդ օրը թագաւորին անկողինէն ելլելու միջոցը յարմար առիթ չունեցայ հետը խօսելու : Թագաւորն իր որդւովը հանդերձ իշխանութեաց քով գնաց՝ նախաճաշիկ ընելու համար , ես ալ իր ետեւէն գացի : Վախաճաշիկէն վերջը խել մը ատեն ինքը թագուհւոյն հետ խօսակցեցաւ , և թագուհին իր տխուր նայուածքովը իմացուց ինձի որ թագաւորին ըսած բանիս վրայ կը խօսէին : Երբ օրուան մէջ կրցայ նաև Եղիսաբէթ խաթունին հետ ալ խօսիլ . իմ ցաւս յայտնեցի իրեն թէ ինչպէս չէի ուղեր թագաւորին սիրտը վըշտացնել՝ իմացնելով իրեն թէ որ օրը իր դատաստանական քննութիւնը պիտի սկսէր . բայց ինքը զիս ապահովցուց՝ որ թագաւորը արդէն թեթեւ մը գիտէր , և ըսաւ ալ թէ աս բանս ինքը իբրեւ նշան մը կը սեպէ իմ ունեցած սիրոյս . “ Սակայն ցաւալին այն է , վրայ բերաւ իշխանութիւն , թէ որ վախ կայ մէկմէկէ բաժնուելու . ջանա որ լաւ տեղեկութիւն մը առնես աս բանիս վրայ ” :

Երիկուան թագաւորը իմացուց իր զգացած հաճութիւնը՝ իրեն դատաստանական քննութեան օրը առաջուց իմանալուն համար . “ Երբ որ ետեւէ ըլլաս իմանալու , ըսաւ , ինչ որ ինձի կ'ուզեն ընելն է , մի վախեր զիս տրրամեցնելէն . հարկ է որ այնպէս ձեացնենք ընտանեօքս հանդերձ արտաքուստ՝ իբրեւ թէ բան մը չենք գիտեր , որպէս զի զքեզ վտանգի մէջ չձգենք ” :

Վանի որ քննութեան օրը կը մօտենար , այնչափ ալ պահապանները կը կասկածէին իմ վրաս , անանկ որ հար-

ցուցածներուն պատասխան ալ չէին տար : Արբոր Տաճարը գացեր էի՝ թագաւորական ընտանեաց ծախքը ատենակալներուն ցուցնելու համար , խորհրդարանին խուցը իջնալու ատենս ետեւէ եղեր էի հարկաւոր տեղեկութիւնները իմանալու համար , սակայն ճար չեղաւ : Բայց երբոր հարկ եղաւ որ նորէն վար իջնամ դատաւորաց կարեւոր ծանօթութիւններ տալու համար , ան ատեն պահապանէ մը իմացայ՝ որ թագաւորին իր ընտանեաց քովէն բաժնուիլը հասարակաց խորհրդարանէն որոշուած էր , բայց լքուած ժողովքէն դեռ չէր հաստատուած : «Այն օրը Վիլրօթի ինծի օրագիրը մը բերաւ , ուր որ կար ան հրովարտակը՝ որուն մէջ կը հրամայէին որ թագաւորը Վաշնակցութեան արգելարանը տարուի . ասոր հետ տուաւ ինձի՝ թագաւորին քննութեանը վրայօք » . «Այդի հրատարակած մէկ գրուածքը : Արիշ կերպ չկրցայ գտնալ թագաւորական ընտանեաց ձեռքը հասցնելու աս օրագիրն ու այն գրուածքը , բայց եթէ ներքին սենեկին կահկարասեաց մէջը ծածկելով , որն որ առաջուց թագաւորին և իշխանութեաց իմացուցեր էի :

1792ին դեկտեմբերի 11ին առտուան ժամը 5ին Վարիզու մէջ զօրքերը իրենց դրօշակներուն տակ հաւաքելու թրմբուկն սկսաւ զարնել , և ահա ձիաւորներ իրենց թնդանօթներովը Տաճարին պարտէզը մտան : Այս մեծ աղաղակը կրնար սաստիկ զարհուրեցնել թագաւորական ընտանիքը , թէ որ իրենք պատճառը չգիտնային նէ . բայց իրենք արտաքուստ միշտ չգիտնալ ձեւացուցին , անանկ որ աս բանիս վրայօք պահապաններուն հարցմունքներ ըրին , բայց անոնք պատասխան չտուին :

Իննին ատենները՝ թագաւորը թագաժառանգին հետ իշխանութիւններուն խուցը գնաց՝ նախաճաշիկ ընելու համար : Հոն ժամ մը քովերնին կեցաւ , բայց միշտ պահապաններուն աչքին առջև : Այսպիսի ցաւալի առթի մը մէջ մէկտեղ գտնուիլ ու չկարենալ ամենեւին

իրենց վիշտը կերպով մը թեթեւցնել , ասկէ աւելի անգութ և բռնաւորական մտածմունք մը չէին կրնար հնարել ատվայրենամիտները , որոնք ըրածնուն վերայ կ'ուրախանային ալ . բայց վերջապէս բաժնուեցան իրարմէ և իրենց փոխադարձ նայուածքներովն ըսին՝ ինչ որ բերնով ըսել չէին կրնար : «Թագաժառանգը ամէն անգամուան պէս թագաւորին հետ մէկտեղ գնաց :

Տասնըմէկին ատենները երբոր թագաւորը թագաժառանգին կարդացնելու տար , պահապաններէն երկու հոգիներս մտան և ըսին թագաւորին՝ թէ պզտի Վուդովիկոսը առնելու եկեր էին որ մօրը քով տանին : «Թագաւորը աս յանկարծական նորութեւ պատճառն ուղեց իմանալ . բայց պահապանները պատասխանեցին՝ որ հասարակաց խորհրդարանին հրամանը կատարելու եկեր էին : «Թագաւորը գորովանօք մը համբուրեց իր որդին , և ինծի ալ ըսաւ որ հետը երթամ : Արբոր դարձայ , ըսի իրեն որ զթագաժառանգը թագութեան ղեկի վրայ մէջ թողուցի . այս բանս կարծես թէ զինքը հանդարտեցուց : «Ինչ մը ատենէն պահապաններէն մէկը նորէն ներս մտաւ , ու իմացուց թագաւորին որ Շամպոն Վարիզու քաղաքական վարչութեան գլխաւորը աշտարակն եկած էր և կ'ուզէր թագաւորին հետ տեսնուիլ : «Ինչ կ'ուզէ արդեօք ինձմէ , » , հարցուց թագաւորը . իսկ պահապանը «Չեմ գիտեր , » ըսաւ :

«Թագաւորը իր խուցին մէջ սկսաւ ուժով քալել , ու ետքը գլուխը անկողնի բարձին վրայ դնելով նստեցաւ : Վուդը կէս մը գոցուած էր , ու պահապանը չհամարձակեցաւ ներս մտնալու , որպէս զի աւելորդ խօսակցութիւններ չըլլան , ինչպէս որ կ'ըսէր ինքը : Երանկ լուծեամբ կէս ժամ մը սպասեց , և վերջէն զարմանալով թագաւորին հանդարտ կեցուածքին վրայ , կամացուկ մը ներս մտաւ ու տեսաւ որ թագաւորը գլուխը ձեռքին վրայ դրած կեցեր էր , և կարծես թէ խորունկ մտածութեան մը մէջ էր : «Թագաւորը բարձր ձայնով

մը “Ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ” ըսաւ : —
“Արծեցի թէ նեղութիւն մը ունիս” ,
ըսաւ միւսը : — “Շնորհակալ եմ,
կրկնեց թագաւորը սրտաշարժ ձայնով
մը . բայց իմ որդիս անանկ ինձմէ առ-
նելին զիս շատ ցաւեցուց” : Պաճա-
պանը առանց պատասխան տալու գնաց :

Քիչ մը ատենէն եկաւ քաղաքական
վարչութեան գլխաւորը . իրեն հետն
էին Շումէթ գործակալ հասարակու-
թեան , Վոլոմայոյ դիւանագիտիւնը և ու-
րիշ խել մը զինուորականներ , և Սան-
դէռ ազգային զօրաց գլուխը իր օգնա-
կաններովը : Վարչութեան գլխաւորը
ըսաւ թագաւորին՝ թէ զինքը Վաշնա-
կցութեան խորհրդարանը տանելու հա-
մար եկած էր , և “Ի՞նչ բանս հրովար-
տակով մըն ալ կ'իմացընենք , ըսաւ ,
զորն որ պիտի կարգայ քեզի հասարա-
կաց ատենին դիւանագիտիւնը” : Հրո-
վարտակին մէջ ասանկ կտոր մըն ալ
կար՝ թէ “Լուղովիկոս Վաբեդը՝ Վաշ-
նակից ժողովքին ատենանը տարուի” :
Ի՞նչ ատեն ըսաւ թագաւորը՝ որ “Իմ
անունս Վաբեդ չէ , հապա իմ նախորդ-
ներէս մէկունը” . վերջը վրայ բերաւ
ու զուրցեց . “Ես կը փափաքէի , պարոն ,
որ պաճապանները իմ քովս թողուն
տղաս ան երկու ժամուան միջոց որ ձե-
զի սպասեցի . բայց աս եղածս ալ լաւ
կը համաձայնի ան նեղութիւններուն
հետ , զորոնք քաշեցի ես աս չորս ամ-
սուանս մէջ : Կու գամ հետդ , ոչ թէ
խորհրդարանին հնազանդելու համար ,
այլ վասն զի թշնամիներս զօրացած
են” : Վլխարկը տուի իրեն , և քաղա-
քական վարչութեան գլխաւորին հետ
գնաց Տաճարէն , որուն դրան քով խել
մը պաճապաններ կը սպասէին զինքը
տանելու համար :

Ես միայն մնացի նոյն խուցը պաճա-
պաններէն մէկուն հետ , որն որ զուրցեց
ինձի թէ թագաւորը մէյ մ' ալ իր ըն-
տանիքը պիտի չտեսնար . բայց այս բա-
նիս վրայօք , ըսաւ , դեռ Վարիզու ներ-
քին կառավարը նուիրակներէն ոմանց
հետ պիտի խօսի : Խնդրեցի իրմէ որ
թագաժառանգին երթամ , որն որ թա-

գուհւոյն քովն էր , ու խնդիրքս կատա-
րեց : Ինչուան իրիկուան վեցը հոն կե-
ցայ , և նոյն միջոցին թագաւորը խոր-
հրդարանէն դարձաւ : Պաճապաննե-
րը հաղորդեցին թագուհւոյն թէ թա-
գաւորը Վաշնակցութեան խորհրդա-
րանը գնացած էր , բայց ամենեւին տե-
ղեկութիւն մը չտուին աս բանիս վը-
րայօք : Ելխանութիւններն ու թագաժա-
ռանգը ուրիշ անգամներուն պէս ինչան
թագաւորին խուցը կերակրոյ համար ,
և վերջը նորէն վեր ելան :

Կերակրէն վերջը միայն պաճապան
մը մնաց թագուհւոյն քով . ասիկայ ինչ-
պէս որ կ'երևար նէ՝ քսան քսանըչորս
տարուան երիտասարդ մըն էր , Տաճա-
րին ծառայութեան համար սահմա-
նուած , բայց դեռ պաճապանութիւնը ը-
նել չէր սկսած . իր ընկերներուն պէս
ալ կասկածաւոր ու տմարդի չէր երե-
նար . թագուհին սկսաւ հետը խօսիլ
տեղեկութիւններ առնելով իր արուես-
տին ու ազգականացը վրայ : Ի՞նչ ատեն
Եղիսաբեթ խաթունը այս առիթսյար-
մար սեպելով , իր խուցը գնաց և ինձի
ալ նշան ըրաւ որ ետեւէն երթամ :

Ես աս առթով իմացուցի իրեն թէ
հասարակութիւնը որոշեր է որ թա-
գաւորը իր ընտանիքէն բաժնուի , և
թէ աս բանս կրնայ ըլլալ որ այս իրի-
կուն ալ գործադրուի , միայն թէ դեռ
Վաշնակցութիւնը ասոր վրայօք բան
մը որոշած չէ , բայց ներքին քաղաքա-
կան կառավարը հրաման ունի ասոր
վրայօք ժողովքին կամքը հարցընելու ,
որն որ անշուշտ կը հաճի աս բանիս :
“Թագուհին և ես , ըսաւ Եղիսաբեթ
խաթունը , պատրաստ ենք ինչ և իցէ
ձախորդութեան ալ , և ամենեւին չենք
ուզեր սուտ յոյսերով զմեզ խաբել թա-
գաւորին գլխէն անցնելիքներուն վրայօք .
թագաւորը իր լաւութեանը զոհ պիտի
ըլլայ , և պիտի մեռնի ժողովրդեան
վրայ ունեցած սիրոյն համար , որուն
երջանկութիւնը իր գահ ելլելու առջի
վայրկենէն իրեն միակ նպատակն եղաւ :
Ի՛հ , ինչպէս խաբուեր է ժողովուրդը :
Իրեն կրօնասիրութիւնն ու նախախնա-

մութեան վրայ ունեցած վստահութիւնը՝ զինքը կը զօրացընեն անշուշտ աս դառն վշտաց մէջ» : Յետոյ աչքերը արցունքով լեցուած՝ ըսաւ . « Դուն միայն ընկեր պիտի ըլլաս իմ եղբօրս . կրկնապատկէ խնամքդ որչափ որ կարելի է զինքը լաւ նայելու . նայէ որ մեզի տեղեկութիւն տաս իր վրայօք . բայց ուրիշ բանի ամենեւին մի խառնուիր , որպէս զի չըլլայ թէ զքեզ ալ կորսնցընենք » : Կ'պահանջուցի զԼիսաբէթ խաթունը որ միշտ թագաւորին վրայ խնամք պիտի տանիմ . և վերջը մտածեցինք թէ ինչ կերպով վերաբերութիւն մը կրնայինք ունենալ :

Եւս բանիս մէջ Գիւրթիէն զատ ուրիշ մարդու վրայ չէի կրնար վստահիլ . բայց անոր հետ ալ քիչ անգամ կրնայի խօսիլ , ան ալ մեծամեծ զգուշութիւններով : Եւստի մտածեցի որ թագաժառանգին լուացքն ու զգեստները ես պահեմ , և օրընդմէջ երբոր հարկաւոր ըլլայ խաւրեմ , որով աս առթով թագաւորին վրայօք եղած կարեւոր տեղեկութիւնները հաղորդեմ իրենց : Եւսկէց իրեն միտքը խորհուրդ մը ինչ կա՞նք որ թաշկինակ մը տայ ինծի , որպէս զի քանի որ թագաւորը լաւ վիճակի մէջ ըլլայ՝ զայն քովս պահեմ , իսկ թէ որ վիշտ մը կամ հիւանդութիւն մը ունենայ՝ թագաժառանգին լուացքին հետ իրեն խրկեմ . ծալլելու կերպէն ալ հիւանդութեան տեսակը պիտի իմացընէի :

Տեսնելով Լիսաբէթ խաթունին թագաւորին վրայ ցուցուցած խնամքն ու ցաւը , և թէ ինչպէս իմ ըրած ոչինչ ծառայութիւններս բանի մը տեղ կը դնէր , սաստիկ տրտմութիւն մը պատեց վրաս : Եւրջը հարցուց ինծի թէ արդեօք թագուհւոյն վրայ ալ բան մը կը խօսուէր , և թէ իր անձին կենացն ալ վտանգ մը կրնար ըլլալ : Եւս ապահովուցի զինքը թէ թագուհւոյն վրայ խօսք մը չկայ , և ոչ իսկ իրեն համար վտանգ մը կրնար ըլլալ . որովհետեւ խռովարարներուն միտքը թագաւորը վերցընելով իրենց իշխանութիւնը ա-

պահովցընել է միայն , և ոչ թէ ուրիշ բան . « Եւր համար չեմ կարծեր , ըսի , որ զինքը սպաննեն , այլ ինչպէս որ լսեր եմ՝ պիտի աքսորեն . և որովհետեւ Կաթինա պատերազմ հրատարակած է Կաղղիոյ դէմ , կարելի է որ զինքը իր ընտանեօքը հոն խաւրեն » : Եւս Լիսաբէթ խաթունը վրայ բերաւ՝ թէ « Եւսնեւին յոյս չունիմ թագաւորին կենացը վրայ » : Եւս խօսքիս պատասխանեցի ես՝ թէ օտար պետութիւնները ամենայն կերպով կը ջանան զթագաւորը բանտէն խալըսելու . և թէ ինչպէս Եւրդուայի կոմսը բոլոր Կաղղիայէն փախածները ժողովելով՝ Եւստրիացուոց ու Բուլղարացուոց զօրքերուն հետ կը միացընէ որ թագաւորն ազատեն , որուն ազատութիւնը ամենայն կերպով կ'ուզեն Կաթինա ու Եւրդուայ ալ , և իրենց հետ մէկտեղ նաեւ բոլոր Լիւրոպա . աս ամէն բաներուս համար պէտք է որ լաւ մտածէ Կաթինայի ժողովքը թագաւորը մահուան դատապարտելէն առաջ :

Եւս խօսակցութիւններով ժամ մը անցուցինք , որ ուրիշ անգամ ոչ երբեք ասանկ բան պատահեր էր . բայց Լիսաբէթ խաթունը վախնալով որ չըլլայ թէ պահապաններէն մէկը վրայ գայ՝ թողուց զիս ու թագուհւոյն խուցը դնաց : Կիզօն ու իր կինը , որ բնաւ աչքերնին վրայէս չէին հեռացընէր , դիտեր իմացեր էին որ ես երկայն ատեն Լիսաբէթ խաթունին հետ խօսեցայ , և թէ ինչպէս պահապանը չէր իմացեր : Իսկ ես ըսի իրենց որ իշխանուհւոյն հետ թագաժառանգին վրայօք խօսեցանք , որն որ կը յուսացուէր թէ մօրը քով թողուն :

Կիչ մը վերջը թագուհւոյն խուցը մտայ , որուն Լիսաբէթ խաթունը իմացուցեր էր մեր ըրած խօսակցութիւնը , և վերաբերութիւն ունենալու համար որոշած կերպերնիս . հոն թագուհին իր հաճութիւնը ինծի իմացուց :

Կամը վեցին՝ ոստիկանները զիս Խորհրդարանի խուցը կանչեցին , ուր որ հրովարտակ մը կարդացուեցաւ , որով

կ'արգիլէին ինձի որ անկէ վերջը ամե-
նեւին վերաբերութիւն չունենամ ոչ իշ-
խանութեաց, և ոչ ալ թագաժառան-
գին հետ, վասն զի զիս թագաւորին
ծառայութեանը համար միայն սահմա-
ներ էին. և որպէս զի թագաւորը բո-
լորովին առանձին մնայ, հրամայեցին
ինձի որ և ոչ թագաւորին բնակարանը
պառկիմ, այլ պզտի աշտարակին մէջ,
և միայն հարկաւոր ծառայութիւններն
ընելու համար քովը կարենամ երթալ:

Այնպէս ինձ եկաւ թագաւորը, որ
սաստիկ յոգնած կ'երևար, ու մէկէն
ուզեց իր ընտանեացը երթալ. բայց
պահապանները թող չտուին, զուրցե-
լով որ աս բանիս հրամանն չկայ: Այս-
չեց որ գոնէ իմացընեն խեղճերուն իր
գալը. և անոնք ալ խօսք տուին: Ան-
ատեն հրամայեց որ ընթրիքը պատրաս-
տեմ ու թուկէսին համար. և ան երկու
ժամը իր սովորական ընթերցմամբը ան-
ցուց, միշտ չորս պահապանի ներկայու-
թեամբ:

Աւթուկէսին իմացուցի իրեն՝ որ կե-
րակուրը պատրաստ էր. հարցուց ինքը
պահապաններուն՝ թէ “Արդեօք ըն-
տանիքս ինձի հետ կերակուրի չիգար”,
բայց անոնք պատասխան չտուին: “Աս-
կայն գոնէ, ըսաւ, որդիս գիշերը իմ
հետս անցընէ, արդէն իր բաներն ու
անկողինն ալ հոս են”, բայց անոնք
նորէն լուռ կեցան: Անթրիքէն վերջը
դարձեալ աղաչեց թագաւորը որ իր ըն-
տանիքը տեսնէ. իսկ անոնք պատաս-
խանեցին որ աս բանիս համար Արհ-
ղարանէն հրաման պէտք էր առնել:
Այս ան ատեն թագաժառանգին գիշե-
րուան զգեստները տուի իրենց որ տա-
նին:

Իրիկունը՝ երբոր թագաւորին զգեստ-
ները հանելու կ'օգնէի, դարձաւ ըսաւ
ինձի. “Անանկ հարցմունքներ ըրին,
որ և ոչ կրնայի երազել”, Աս ըսաւ ու
հանդարտութեամբ մը պառկեցաւ: Այս
նոյն գիշեր քովը պառկեցայ, թէպէտ
և հրովարտակին հրամանը կ'արգիլէր.
վասն զի, ինչպէս յայտնի է, պահապա-
նաց համար շատ ծանր բան էր ամէն

անգամուն ինձի գալ իմացընել՝ թէ որ
թագաւորը հարկաւոր ծառայութիւն
մը ուզէր:

Կը շարունակուի:

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սկանտինաւիայ հին բանաստեղծութիւնները:

Այլիւթիոյ ճախճախուտներէն եկած
ազգ մը կը բնակէր ատենօք Ականտի-
նաւիա ըսուած ընդարձակ աշխարհքին
մէջ, որն որ այսօրուան օրս այլ և այլ
մասեր բաժնուած է՝ Տանիմարգա,
Սուետիա, հիւսիսային Սուապստան,
ու Սալանտա: Յունաստանի առ Ստա-
լիա հաղորդած քաղաքականութիւնը
թէպէտ Ալրոպայի արեւմտեան կողմե-
րը տարածուեր էր, բայց աս հիւսի-
սային աշխարհքի բնակիչները դարե-
րով իրենց մտաւոր անկրթութեանը
մէջ թաղուած մնացին: Ա վերայ այսր
ամենայնի՝ այս մարդիկն որ աչքերնուն
դիմաց ուրիշ բան չէին տեսներ՝ բայց
եթէ սառ ու մառախուղ, իրենց սրտին
զգացմունքն ու բնական հանճարը գոր-
ծածելով՝ բանաստեղծական տաղեր
թողուցին ապագայից. անանկ բանա-
ստեղծութիւններ, որոնց մէջ վայրենի,
մութ ու մելամաղձոտ մտածութեանց
հետ միացած են նաև փափուկ ու գե-
ղեցիկ իմաստներ. որով կ'արժէ որ հա-
մառօտ տեղեկութիւն մը տանք մեր
ընթերցողաց անոնց վրայօք:

Աս ժողովուրդները հաւատարմութեամբ ըսուած
հաւատքն ունէին, որուն վրայ հիմա-
կուան ատենս ամենեւին տեղեկութիւն
մը չէինք կրնար ունենալ, թէ որ սկան-
տինաւիացի հին բանաստեղծից երգերն
ու էպոս անուանած ոտանաւոր գիրքը
մեզի աւանդած չըլլային անիկայ: Աե-
տասաներորդ դարու իսլանտացի բա-
նաստեղծ մը՝ Ամունտ-Աիկֆուզոն ա-
նուամբ շինած է Ատտան, որն որ Ական-
տինաւիացւոց լեզուով ճամբ ըսել է. և
Սալանտայի մէջ յիսուն տարուրնէ 'ի